

**BOSHLANG`ICH SINFLARDA ONA TILI O`QISH SAVODXONLIGI
DARSLARIDAFANLARARO INTEGRATSIYANING AHAMIYATI**

Ortiqova Dilsabo Munavvarjon qizi

Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang`ich sinf darslarida integratsiya, xususan ona tili va o`qish savodxonligi darslarida integratsiya haqida fikr-mulohazalar bildirildi, maqolada boshlang`ich sinflarda fanlararo integratsiya, integratsiya darsining umumiy xususiyatlari, bunday darslarga qo`yiladigan talablar batafsil yoritilgan. Boshlang`ich sinflarda o`quv fanlarini integratsiyalash imkoniyatlari, ta`lim sifati va samaradorligini oshirishga integratsion darslarning ta`siri haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.*

**Kalit So`Zlar:** *Integratsiya, boshlang`ich ta`limda fanlararointegratsiya, ta`lim sifati va samaradorligi, integratsion darslar, ifodali o`qish.*

So`nggi yillarda ta`lim tizimida jahon fani va madaniyatining ilg`or yutuqlarini o`zida jamlagan, o`tmish ajdodlarimiz aql-zakovati mahsuli sifatida yaratilgan milliy-ma`naviy qadriyatlarimizga tayangan, yangi avlod tarbiyasida zamonaviy ta`lim usullarini shakllantirish muammosi yuzaga keldi. Barkamol avlod jamiyat taraqqiyotining asosidir. Shuning uchun ham mamlakatimizda ma`naviy barkamol shaxsni tarbiyalash, unga zamonaviy yondashuvlar asosida ta`lim va tarbiya berish davlat siyosati darajasiga ko`tarilgan. Pedagogik amaliyot shuni ko`rsatdiki, maktab ta`limida fanlararo aloqani yo`lga qo`yish bugungi kunda fan va jamiyat hayotida kechayotgan integratsiya jarayonlarining yorqin ifodasidir. Bu bog`lanuvchanlik o`quvchilar tomonidan bilimlarni ongli o`zlashtirishda, ularning dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirishda, amaliy va ilmiy-metodik tayyorgarligini oshirishda muhim rol o`ynaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o`rta ta`lim bitiruvchilariga o`zlashtirgan bilim, ko`nikma va malakalarini dars va darsdan tashqari mashg`ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda erkin qo`llash imkoniyatini beradi. Fan yutuqlari va ularning kishilar hayotidagi o`rni rivojlangan mamlakatlarda maktab ta`limining mazmuni va tuzilishiga ta`sir etmaydi. Mamlakatimizda ta`lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida o`quv soatlari keskin qisqartirildi, o`quv materiallari mazmuni modernizatsiya qilindi. Turli o`quv predmetlarini o`qitishda soatlarning qisqarishi natijasida o`quv materiallarining mazmuni ilmiy jihatdan murakkablashadi, o`quvchilarga qo`yiladigan talablar ortadi, ta`limda ayrim pasayishlar kuzatiladi. Boshlang`ich sinflarda fanlararo integratsiya dars samaradorligiga sezirarli ta`sir ko`rsatadi, vaqtdan unumli foydalanishga olib keladi, darsni chuqur o`zlashtirishga yordam beradi, bo`sh vaqt orttiriladi. Boshlang`ich ta`limda ona tili, o`qish,

"PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH"

tabiat, matematika darslarini integratsiya asosida tashkil qilish mumkin. Masalan, Oltin kuz mavzusini o'tishi uchun mavzu tushuntiriladi, mavzu asosida rasm ham chiziladi. Bu esa bolani mavzuni yaxshi tushunib olishiga yordam beradi, kengroq va chuqurroq tushunishiga imkon ortadi, uzoq vaqt yodda saqlab qolishiga yordam beradi. Bu esa dars samaradorligini oshiradi. Boshlang'ich maktabda integratsiyani amalga oshiruvchi bo'g'in vazifasini o'qituvchining o'zi amalga oshiradi. U bolalarga matematika, o'qish, tabiat haqidagi boshlang'ich tushunchalarni va yana ko'pgina narsalarni o'rgatadi. O'qituvchi o'zining kuch va imkoniyatlari darajasida bu ishni amalga oshiradi. Boshlang'ich sinflarda har bir o'qituvchining dars berishini, alohida olingan integratsiyaning bir usuli deb hisoblasak ham bo'ladi. Integratsiyani amalga oshirishning usullari yaxshi yoki yomon bo'lishi mumkin, muammoning mohiyati shundaki, usullarning biridan yuz o'girib, ikkinchisidan barcha darajalarida o'quvchilarning (psixologik va fiziologik) yosh xususiyatlarini hisobga oladigan integratsion choralar tuzishni kiritishidir. Muammoning bunday qo'yilishi integratsiyaning turli ta'lim pog'onalarida turli xususiyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Boshlang'ich maktabda integratsiyani bir-biriga nisbatan yaqin fanlarni birlashtirish asosida ko'rish maqsadga muvofiq. Ta'limning keyingi pog'onalarida u asosiy fanlarning chegaralarini birlashtirishga harakat qiladi. Boshlang'ich ta'lim-tarbiyani integratsiyalashda ijobiy va salbiy omillar mavjudligini hisobga olish kerak. Bu omillar integratsiyaning usullarini belgilab beradi. O'qituvchining ijodkorligi shundaki, ular fan uchun ma'lum, ammo o'quvchi bilmaydigan tomonlarni, avvalo, o'zi loyihalaydi va o'quvchilarini ham shunga undaydi. Modomiki, shunday ekan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tafakkur o'stirish uchun modul darslarini tashkil qilish orqali integratsiyani amalga oshirish samarali usul hisoblanadi. Integratsiya go'yoki bilim berishda zarur emasga o'xshaydi, biroq u insonning dunyoni kengroq tushunishi uchun bir yo'l bo'lib, u orqali o'quvchilar dunyoqarashi kengayadi: o'qish darslarini ona tili, odobnoma, shuningdek, rasm, tabiatshunoslik va mehnat fanlari bilan bog'lab o'qitish uchun modulli darsning qonuniyatlarini chuqur anglaydi, aloqadorlikni bilib oladi. O'quvchilarni ijod qilishga o'rgatish, izlanishga yo'naltirish, tasavvur, fantaziya hosil qilish, o'qitishning zamonaviy usullariga kiradi.

Boshlang'ich sinflarda o'qitilayotgan ona tili va o'qish darslari adabiyot fanining tarkibiy qismidir. Ona tilini o'qish bilan bog'lab o'qitishda o'quvchilar faoliyati muhim rol o'ynaydi. O'quvchi tafakkur qilish, faoliyat ko'rsatish bilan bilimlarni egallaydi, uning ongida paydo bo'lgan harakat tufayli tafakkur rivojlanadi. Ma'lumki, o'zlashtirish jarayoni materialni his etish, anglash, bilish va malaka hosil qilish kabi holatlardan iborat. Fanlararo aloqa o'quvchilarda oldin o'zlashtirilganlarini yangi bilim bilan boyitishga, fakt va hodisalar mohiyatini tushunishga yordam beradi. O'qituvchi o'quvchilarni voqyea-hodisalar to'g'risida

"PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH"

mustaqil fikr yuritadigan, o'z fikrini erkin bayon etadigan bo'lishiga erishish uchun integrativ darslar tashkil qilishi, bilimlarni egallashga motivatsiya uyg'otishi zarur hisoblanadi. Shundan so'ng she'rga mos rasm chizishlari so'raladi. So'ngra o'quvchilar chizgan rasmlarini og'zaki tasvirlab beradilar. Shu jarayonda ularning nutqi ham rivojlanadi. Berilgan topshiriq produktiv darajada bo'lib, o'quvchilar o'zlari tuzganreja asosida fantaziya qiladilar. Produktiv darajali topshiriqlar didaktik ahamiyatga egadir. Chunki bunday topshiriqni bajarish jarayonida o'quvchilar mantiqiy fikr qiladilar, topshiriqlarni tahlil qilish asosida xulosa chiqaradilar. Aqliy zukkolik insonxotirasi va zehni bilan bog'liqdir. Integratsiya asosida modul darslarini tashkil qilishda aqliy zukkolikning har ikki bosqichi ro'y beradi. O'qituvchi topishmoqni aytganda eslab qolishda xotira ishga tushadi. Xotirani mustahkamlash va rivojlantirish azaldan ta'limning asosiy talabi bo'lib kelgan. Zehn rivojlanishida ijod qilish muhim rol o'ynaydi. Integrativ darslarni tashkil qilishda ijod qilish orqali o'quvchilarning zehni rivojlantirish mumkin. Fanlararo aloqa darslaridagi ko'pgina mashqlar o'quvchini izlashga, fikrlashga, o'qish darslarini ona tili, odobnoma, rasm, Tabiatshunoslik, mehnat fanlari bilan bog'lab o'qitish uchun modulli dars g'oyasidagi hodisalarni taqqoslashga, ijodiy kashfiyot qilishga o'rgatadi. Demak, integratsiya ijodiylik, zukkolik, xotirani mustahkamlash, izlanish, tasavvur hosil qilish demakdir. Tasavvur hosil qilish natijasida ijodkorlik ruhi paydo bo'ladi, ijodkorlik esa tafakkur rivojiga turtki beradi. Shuning uchun ham o'quv fanlari orasidagi aloqani bilish, ta'lim jarayonida ana shu qonuniyatlarga asoslanish muhimdir. O'qish fanidan berilgan she'rlarni ona tili darslarida modullashtirish mumkin. Integratsiyali darslarni tashkil qilish uchun o'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rishda o'quvchilarda faollikni oshirish yo'llarini, mavzuni o'tish modellarini, mashg'ulot jarayonida foydalanish lozim bo'lgan vositalarni, usullarni aniqlab oladi. Bu ishlarni amalga oshirishda mavzuga oid izchil talablar qo'yilishi lozim. Buning uchun o'qituvchi darsning kengaytirilgan rejasini tuzib, shu reja asosida ish olib boradi. O'quvchilar mustaqil fikrlash orqali individual ravishda izlanadilar, natijada tafakkur qobiliyatlari rivojlanadi. Integratsiya tafakkur o'stirish uchun imkoniyat, sharoit yaratib beradi. Integratsiya -o'quvchi bilan individual ishlash va uni faollashtirishning muhim vositasidir. Fanlararo aloqani darslarda tashkil qilish natijasida o'quv fanlarining soni kamayib, samarasi puxta bo'ladi, tahsil oluvchilarni mustaqil ishlashga jalb etish oson kechadi. Integrativ darslarni tashkil qilish orqali o'quvchilar bilan munozara qilish, ularni fantaziya qilishga o'rgatish, guruhlararo musobaqalarni tashkil etish, savoljavoblarni uyushtirish mumkin. Bunday zamonaviy dars turlarini qo'llashdan asosiy maqsad o'quv jarayonida o'quvchilarni faollashtirish, o'quv materialini o'zlashtirishlarining yuqori darajasiga erishishdan iborat. Ana shunday texnologiya o'quvchilarda dunyoni o'zgacha tasavvur qilishga o'rgatadi, amaliyotni hayot bilan bog'lashga, nazariy qoidalarni so'zma-so'z yodlamaslikka, shaxs va

jamiyat uyg'unligini anglashga, fikrlar rang-barangligiga erishishga, nostandart tafakkur qilishga o'rgatadi. O'qish darsligining deyarli ko'p mavzulari axloqiy tarbiyaga qaratilgan. Ona tili darsligida ham ko'p mashqlar axloqiy tarbiyaga qaratilgan. O'qish va ona tili darslari davomida o'quvchilar so'zdagi harflarni bir-biriga bog'lab yozish, so'z va gaplarni kichik hamda bosh harflarni alifbe kitobida berilgan tartibda yozishga o'rgatiladi. Integratsiyalashgan darslarni tashkil etish bir tomondan dastur talablarini o'zlashtirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan o'quvchida fanlararo bog'liqlik haqida tasavvur uyg'otadi. O'quvchilar o'qish darslarida hikoya va matnlarini o'rganish orqali undagi bosh g'oyani, qismlarga ajratishga, hikoya va matnlarning ma'nosini tushunishga o'rganadilar. Ayni vaqtda bu jarayonda o'quvchilarning faqatgina nutq boyliklari oshibgina qolmay, bu asarlarning mualliflari, ular sana'tining turlari haqida ham bilimga ega bo'ladilar. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarini madaniyatga, san'atga oshno qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mavlonova R., Rahmonqulova R. Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi. – Toshkent., Ilm ziyo, 2009. 49-bet.
2. Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. - Toshkent, Universitet, 1998.
3. Abdullaeva H. A., Bikbaeva N.U. va boshq. Boshlang'ich ta'lim konstepstiyasi. Boshlang'ich ta'lim. 1998. 6 –son, -12 –24 betlar.
4. Abdurahmanova N., Jumaev M., O'rinboeva L. Boshlang'ich sinflar uchun matematikadan didaktik materiallar. -T.: «Istiqlol», 2004, -65 bet.
5. Azizxo'jaeva N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. -T.: «O'qituvchi», 2003. –23 –48 bet.
6. Abdieva D. Soros bilan hamkorlik –yutuqlar kaliti. Boshlang'ich ta'lim. 2003. 2-son 17-22 bet